

Shiraz University
RICEST
ISC

ISSN: 2008-7926

Journal of

Legal Studies

Scientific

Vol. 17, Issue 2, Summer 2025

JLS

Journal of Legal Studies

Journal Homepage: <https://jls.shirazu.ac.ir/>
doi: <https://10.22099/JLS.2024.49877.5138>

Research Article

An Analytical Overview of the Arbitration Rules of the Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC) and the Dubai International Arbitration Centre (DIAC) 2022

Seyed Mustafa Meshkat*

Department of International Trade Law & Intellectual Property and Cyberspace Law
Department, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran

Article history:

Received: 04-04-2024

Accepted: 26-07-2024

Abstract

Introduction

The ever-growing complexity of international commerce necessitates efficient and reliable mechanisms for resolving disputes. Institutional commercial arbitration has emerged as a preferred alternative to traditional litigation, offering several advantages. These include the flexibility to choose expert arbitrators with specialized knowledge in the relevant field, the ability to conduct proceedings in a neutral forum, and the potential for faster and more cost-effective resolution compared to court systems. This paper focuses on two prominent arbitration centers in the Middle East: the Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC) and the Dubai International Arbitration Centre (DIAC). Both institutions recently undertook significant revisions to their arbitration rules, aiming to enhance their effectiveness in handling contemporary commercial disputes.

Please cite this article as:

Meshkat, S.M (2025). An Analytical Overview of the Arbitration Rules of the Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC) and the Dubai International Arbitration Centre (DIAC) 2022. *Journal of Legal Studies*, 17(2), 141-180. <https://doi: 10.22099/JLS.2024.49877.5138>.

* Corresponding author:

E-mail address: S_Meshkat@sbu.ac.ir

Methods

This study adopts a descriptive-analytical approach. It first examines the status of arbitration at both the federal and emirate levels within the United Arab Emirates. Building upon this foundational understanding, the study proceeds to analyze the key principles and drafting mechanisms reflected in the Arbitration Rules of the Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC) and the 2022 Rules of the Dubai International Arbitration Centre (DIAC). Ultimately, the research seeks to identify the essential components of a well-structured and dynamic legal framework for commercial arbitration.

Results and Discussion

This research investigates which of these arbitration centers has demonstrably better adapted its capabilities to meet the evolving demands of international commerce.

A comparative analysis of the recent rule revisions by the ACIC and DIAC reveals a shared focus on embracing technological advancements and streamlining emergency arbitration procedures. Both institutions have incorporated provisions that facilitate the use of video conferencing and electronic document exchange, reflecting the growing importance of technology in facilitating efficient and cost-effective dispute resolution. Additionally, both centers have introduced expedited procedures for handling emergency arbitration requests, catering to situations where swift action is crucial to protect a party's interests.

However, a closer examination of the revisions reveals that DIAC has implemented a wider range of measures that significantly strengthen its position as a leading international arbitration center. These measures go beyond technological integration and address some key concerns for parties considering arbitration:

- **Enhanced Transparency and Conflict of Interest Management:** DIAC's revised rules establish clearer and more rigorous procedures for disclosing potential conflicts of interest on the part of arbitrators. This fosters greater trust in the impartiality of the arbitral tribunal and upholds the integrity of the arbitration process. Additionally, the rules provide a more transparent framework for challenging arbitrator appointments, ensuring a fair and balanced composition of the tribunal.
- **Express Exclusion of Arbitrators' Liability:** This approach allows arbitrators to conduct the arbitration process without fear of liability or consequences. Moreover, this exemption from liability further encourages stakeholders to engage in commercial arbitration activities. It also protects arbitrators from frivolous claims and helps safeguard the

arbitration environment from the disclosure of confidential information—an issue of particular importance in commercial affairs.

- **Confidentiality Preservation:** Recognizing the importance of protecting sensitive commercial information, DIAC's amendments offer stronger safeguards for confidentiality throughout the arbitration process. This is particularly important for parties engaged in disputes involving trade secrets or other commercially sensitive information.
- **Selecting the Dubai International Financial Center (DIFC) as the Default Arbitration Seat:** This strategic move by DIAC positions it within a well-established and respected financial hub. The DIFC boasts a sophisticated legal framework specifically designed for international commercial transactions. By designating the DIFC as the default arbitration seat, DIAC offers parties the advantage of a familiar and well-regarded legal environment for resolving disputes.

Conclusion

This paper has examined the recent rule revisions undertaken by the ACIC and DIAC. While both institutions have embraced technological advancements and expedited procedures, DIAC has demonstrably established a more robust and internationally attractive framework for commercial arbitration. This is primarily due to its focus on transparency, conflict of interest management, Express Exclusion of Arbitrators' Liability, confidentiality, and the selection of the DIFC as the default arbitration venue. These features contribute to a more efficient, reliable, and user-friendly arbitration process, solidifying DIAC's position as a preferred choice for resolving international commercial disputes.

Nevertheless, it is expected that arbitration centers, including the Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC), will adopt a more modern and transparent approach in drafting their commercial arbitration rules, especially at the international level. Such an approach would foster greater confidence among parties and enable these institutions to play a more effective role in the dispute resolution process. Achieving this goal, however, requires a thorough examination of measures adopted by other international arbitration centers, followed by necessary reforms in the field of international commercial arbitration.

Keywords: Arbitration, Institutional Arbitration, Arbitration Centre of Iran Chamber (ACIC), Dubai International Arbitration Centre (DIAC), International Trade.

جستاری بر قواعد داوری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران ۱۴۰۲ و مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) ۲۰۲۲

سید مصطفی مشکات *

گروه حقوق تجارت بین‌الملل و حقوق مالکیت فکری و فضای مجازی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۵

چکیده

مقدمه: پیچیدگی فزاینده تجارت بین‌المللی، مستلزم وجود سازوکارهایی کارآمد و قابل‌اعتماد برای حل و فصل اختلافات است. داوری تجاری سازمانی به‌عنوان جایگزینی مطلوب برای دادرسی سنتی ظهور کرده و مزایای متعددی را ارائه می‌دهد. از جمله این مزایا می‌توان به انعطاف‌پذیری در انتخاب داورانی متخصص با دانش تخصصی در حوزه مربوطه، امکان رسیدگی در یک محل بی‌طرف و قابلیت حل و فصل سریع‌تر و بعضاً مقرون‌به‌صرفه‌تر در مقایسه با نظام‌های دادگاهی اشاره کرد. این مقاله بر دو مرکز داوری برجسته در خاورمیانه تمرکز دارد: مرکز داوری اتاق ایران و مرکز داوری بین‌المللی دبی. هر دو نهاد اخیراً بازنگری‌های قابل توجهی با هدف ارتقا کارآمدی خود در رسیدگی به اختلافات تجاری در قواعد داوری انجام داده‌اند.

روش: در این جستار تلاش می‌شود با اتکا به رویکرد توصیفی-تحلیلی، ابتدا جایگاه داوری در سطوح فدرال و محلی امارات متحده عربی تبیین گردد. در ادامه، با بهره‌گیری از آشنایی حاصل‌شده، اصول و تدابیر اساسی در قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران (۱۴۰۲) و مرکز داوری بین‌المللی دبی

استناد به این مقاله:

مشکات، سید مصطفی (۱۴۰۴). جستاری بر قواعد داوری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران ۱۴۰۲ و مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) ۲۰۲۲. مجله مطالعات حقوقی، ۱۷. (۲). ۱۸۰-۱۴۱.

E-mail address: S_Meshkat@sbu.ac.ir

* نویسنده مسئول:

(DIAC) 2022 مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد تا در نهایت، مؤلفه‌های یک نظام حقوقی متناسب و بویای داوری تجاری شناسایی شود.

یافته‌ها: این پژوهش بررسی می‌کند که کدام‌یک از این مراکز داوری توانسته‌اند به شکل مؤثرتری قابلیت‌های خود را با نیازهای در حال تحول تجارت بین‌المللی تطبیق دهند. تحلیل تطبیقی بازنگری‌های اخیر قواعد داوری در ACIC و DIAC نشان می‌دهد که هر دو نهاد تمرکز مشترکی بر پذیرش پیشرفت‌های فناوریانه و تسهیل در روند داوری اضطراری داشته‌اند. هر دو مرکز، مقرراتی را برای تسهیل استفاده از ویدئوکنفرانس (داوری مجازی) و تبادل الکترونیکی اسناد در قواعد خود گنجانده‌اند که نشان‌دهنده اهمیت روزافزون فناوری در ارتقا کارآمدی و کاهش هزینه‌های حل و فصل اختلافات است. افزون‌براین، هر دو نهاد روندهای تسریع‌شده‌ای برای رسیدگی به درخواست‌های داوری اضطراری پیش‌بینی کرده‌اند تا در شرایطی که اقدام فوری برای حمایت از منافع یکی از طرفین ضروری است، امکان واکنش سریع وجود داشته باشد. با این حال، بررسی دقیق‌تر بازنگری‌ها نشان می‌دهد که DIAC دامنه وسیع‌تری از اصلاحات را اجرا کرده است که جایگاه آن را به عنوان یک مرکز داوری بین‌المللی پیشرو تقویت می‌کند. این اصلاحات فراتر از یکپارچه‌سازی فناوری بوده و به برخی از دغدغه‌های اصلی طرفین داوری نیز پرداخته‌اند:

- **افزایش شفافیت و مدیریت تعارض منافع:** قواعد اصلاح‌شده DIAC روندهای شفاف‌تر و سخت‌گیرانه‌تری برای افشای تعارض منافع احتمالی از سوی داوران پیش‌بینی کرده‌اند. این امر موجب تقویت اعتماد به بی‌طرفی هیئت داوری و حفظ سلامت فرایند داوری می‌شود.
- **سلب صریح مسئولیت داوران:** در شمار تدابیر موجود در قواعد (DIAC) 2022 مسئولیت‌زدایی مدنی و کیفری به صورت توأمان از داوران است. اتخاذ چنین نگرشی باعث می‌شود تا داوران فارغ از هرگونه واکنش و عقوبتی فرایند داوری را انجام دهند. وانگهی، سلب مسئولیت باعث تشویق هرچه بیشتر کنشگران در زمینه انجام فعالیت‌های مرتبط با داوری تجاری می‌شود. همچنین چنین روشی به نوعی از داوران در مقابل طرح ادعاهای واهی نسبت به ایشان محافظت می‌نماید و محیط داوری را نیز از افشا اطلاعات محرمانه مصون می‌دارد؛ این مسئله به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های تجاری اهمیت بیشتری نیز دارد.
- **حفظ محرمانگی:** با توجه به اهمیت حفاظت از اطلاعات تجاری حساس، اصلاحات DIAC تدابیر قوی‌تری برای حفظ محرمانگی در سراسر فرایند داوری در نظر گرفته‌اند. این موضوع به‌ویژه برای طرف‌هایی که اختلافات آن‌ها شامل اسرار تجاری یا اطلاعات محرمانه اقتصادی است، اهمیت دارد.

• انتخاب مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) به‌عنوان محل داوری پیش‌فرض و اصلی: این

تصمیم راهبردی از سوی DIAC موجب قرار گرفتن آن در بستری معتبر و توسعه‌یافته از منظر حقوقی شده است. DIFC دارای چهارچوب حقوقی پیشرفته‌ای است که به‌طور خاص برای پاسخ‌گویی به نیازهای تراکنش‌های تجاری بین‌المللی طراحی شده است. با تعیین DIFC به‌عنوان محل پیش‌فرض داوری، DIAC این مزیت را به طرفین ارائه می‌دهد که اختلافات خود را در محیطی آشنا و معتبر از حیث حقوقی حل و فصل کنند.

نتیجه‌گیری: این مقاله به بررسی بازنگری‌های اخیر قواعد داوری ACIC و DIAC پرداخته است. اگرچه هر دو نهاد پیشرفت‌های فناورانه و روندهای تسریع‌شده را در قواعد خود لحاظ کرده‌اند، اما DIAC چهارچوبی منسجم‌تر و جذاب‌تر در سطح بین‌المللی برای داوری تجاری ارائه کرده است. این برتری عمدتاً ناشی از تمرکز DIAC بر شفافیت، مدیریت تعارض منافع، سلب صریح مسئولیت داوران، حفظ محرمانگی و انتخاب DIFC به‌عنوان محل داوری پیش‌فرض است. این ویژگی‌ها منجر به فرایندی کارآمدتر، قابل‌اعتمادتر و کاربرپسندتر می‌شود و جایگاه DIAC را به‌عنوان گزینه‌ای ترجیحی برای حل اختلافات تجاری بین‌المللی تثبیت می‌کند.

بااین‌حال، انتظار می‌رود مراکز داوری، از جمله مرکز داوری اتاق ایران، در روند تدوین قواعد داوری تجاری خود - به‌ویژه در سطح بین‌المللی - رویکردی روزآمدتر و شفاف‌تر در پیش گیرند تا با ایجاد اطمینان‌خاطر بیشتر در میان اشخاص، نقش مؤثری را در فرآیند حل اختلاف ایفا کنند. این موضوع نیز جز با مطالعه و بررسی تدابیر اتخاذی از ناحیه سایر مراکز داوری بین‌المللی و به دنبال آن، ایجاد اصلاحات لازم در حوزه داوری تجاری بین‌المللی حاصل نخواهد شد.

واژگان کلیدی: داوری، داوری سازمانی، مرکز داوری اتاق ایران، مرکز داوری دبی، تجارت بین‌الملل.

سرآغاز

داوری تجاری سازمانی¹ خواه در سطح ملی و خواه در سطح بین‌المللی به‌عنوان یکی از شیوه‌های پرطرفدار حل اختلاف در میان بازرگانان و شرکت‌های تجاری مدنظر قرار گرفته است. درحقیقت، تسریع فرآیند رسیدگی، محرمانگی اطلاعات، خبرگی داوران از جمله مهمترین اوصافی است که منجر به ترغیب اشخاص به ارجاع اختلاف‌های خود به داور می‌شود.

در حال حاضر، نهادهای متعددی به‌ویژه در مراکز اقتصادی و سیاسی کشورها در جهت پیشبرد داور تجاری تأسیس شده‌اند. در این میان، مرکز داور اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران (از این پس، مرکز داور اتاق ایران) و همچنین مرکز داور بین‌المللی دبی (DIAC) قرار دارند که به‌ویژه با اصلاح قواعد داور خود (به ترتیب در سال‌های 1402 و 2022) گام‌های رفیعی را در زمینه تناسب‌سازی قواعد خود با مقتضیات روز و جذابیت‌آفرینی هرچه بیشتر برداشته‌اند.

در این مسیر، مرکز داور بین‌المللی دبی (DIAC) به‌ویژه تلاش کرده است تا با سازگار نمودن قواعد داور خود با الزامات روز فضای بازرگانی بین‌المللی، جذابیت بیشتری در عرصه رفع اختلافات تجاری تحصیل نماید. در این زمینه، مطابق با آخرین گزارش سالانه² منتشرشده، ارزش دعاوی ارجاع‌شده به این مرکز داور حدود 3.1 میلیارد دلار تنها در سال 2022 بوده است.³ این اعداد و ارقام حاکی از آن است که دعاوی بازرگانی بین‌المللی ارزشمندی در این مرکز داور مشمول رسیدگی و فصل

1. Institutional commercial arbitration.

در داور سازمانی، طرفین اختلاف به داور یک سازمان داور و اجرای مقررات آن توافق می‌کنند. جریان داور در داور سازمانی براساس قواعد از پیش طراحی شده در مؤسسات داور به عمل می‌آید و طرفین اختلاف از خدمات و سازکارهای از پیش تعیین‌شده این نهادها برخوردار می‌شوند. (Mafi, 2017: 47).

2. Annual report.

3. To see this report, please refer to the following link: <https://www.diac.com/wp-content/uploads/2023/06/diac-annual-report-2022.pdf> (Accessed: January 30, 2024)

خصوصیت قرار می‌گیرد. با این اوصاف، مقایسه قواعد این مرکز داوری و تحولاتی که اخیراً طی کرده است می‌تواند در شناسایی چهارچوبی مناسب به منظور داوری تجاری سازمانی مفید فایده قلمداد شود.

خوشبختانه مرکز داوری اتاق ایران نیز در سال 1402¹ با اصلاحات متعددی که در قواعد داوری خود انجام داده است روش مناسب و پویایی را به‌خصوص در عرصه به کارگیری فناوری‌های روز، برگزاری جلسات مجازی رسیدگی و داوری سریع و اضطراری در پی گرفته است؛ با وجود این، کماکان برخی از نارسایی‌ها از قبیل توجه نکردن کامل به مقوله پیشگیری از تعارض منافع، پیش‌بینی ناپذیری فرآیند داوری (در برخی موارد مثل عدم احصای انواع دستورهای موقت) و همچنین فقدان شناسایی قواعد حفظ محرمانگی به صورت مناسب ملاحظه می‌شود؛ مواردی که چنانچه مدنظر قرار گیرند، می‌تواند موجب ترفیع بیشتر مرکز داوری اتاق ایران در سطوح منطقه و بین‌الملل شوند.

پرسشی که اکنون مدنظر مخاطبان قرار می‌گیرد آن است که چه عواملی موجب می‌شود که مراکز داوری تجاری جذابیت بیشتری نزد بازرگانان و شرکت‌های تجاری داشته باشند؟ در پاسخ به عنوان فرضیه گفتنی است استفاده از مکانیسم‌های فناوری روز در جهت تسهیل فرآیند داوری و انجام از راه دور آن همگام با تبیین جزئیات و شفافیت لازم در انشای تدابیر ناظر بر روند داوری به‌ویژه در زمینه داوری سریع و اضطراری، حفظ محرمانگی، سلب مسئولیت داوران و مدیریت تعارض منافع مؤلفه‌های یک راهبرد مناسب در حوزه داوری تجاری سازمانی را تشکیل می‌دهد که به‌طور قابل ملاحظه‌ای بر جذابیت آن نزد اشخاص نیز می‌افزاید.

با این اوصاف، در طی این جستار تلاش بر آن است تا با اتکا به مطالعه توصیفی - تحلیلی در وهله نخست به تبیین جایگاه داوری در سطوح فدرال و امارت‌های امارات

1 . <https://arbitration.ir/rules/arbitration-rules/> (accessed: January 30, 2024)

متحده عربی مبادرت شود و متعاقب بر آشنایی صورت گرفته، اهم اصول و تدابیر انشایی در پرتو قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 و همچنین مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022 بررسی و ارزیابی شوند تا سرانجام مشخص شود که یک نظام حقوقی متناسب و پویا در حوزه داوری تجاری از چه مؤلفه‌هایی برخوردار است.

1. جایگاه داوری تجاری در امارات متحده عربی (فدرال و امارت‌ها)

با توجه به موقعیت جغرافیایی و سیاسی امارات متحده عربی، جایگاه داوری تجاری در امارات متحده عربی در سطوح فدرال و امارت‌ها به ترتیب زیر تشریح و واکاوی می‌شود.

1-1. سطح فدرال

تحولاتی را که امارات متحده عربی به منظور اصلاح و نوسازی قوانین و عملکرد داوری آن صورت داده است می‌توان در دو سطح خاص مورد بحث قرار داد: تغییرات در سطوح فدرال و امارت‌ها؛ در سطح فدرال، دولت امارات متحده عربی دو گام مهم برداشته است: الحاق به کنوانسیون نیویورک در مورد شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی در سال 2006 و تصویب قانون جدید داوری فدرال 2018 (با اصلاحات 2023) که براساس قانون نمونه آنسیترا ل تنظیم شده است (AlQahtani, 2022: 188). البته باید توجه داشت که قانون داوری فدرال 2018¹ (با اصلاحات 2023) در مناطق آزاد مالی² قابل اجرا نیست؛ بدین ترتیب، مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC)³ و بازار

1. The Arbitration Law. To see the text of the law, please see the following link https://elaws.moj.gov.ae/UAE-MOJ_LC-En/00_ARBITRATION%20AND%20RECONCILIATION/UAE-LC-En_2018-05-03_00006_Kait.html?val=EL1 (accessed: January 30, 2024)

2. Financial free zones.

3. The Dubai International Financial Centre (DIFC).

جهانی ابوظبی (ADGM)¹ دو منطقه آزاد مالی در امارات به شمار می‌آیند که قوانین و دادگاه‌های مخصوص به خود را دارند (Javeed, 2021: 3).

2-1. سطح امارت‌ها

در سطح امارت‌ها، امارت دبی تغییرات مهمی را در حوزه داوری پدید آورده است؛ از جمله اهم این تحولات عبارت است از: اصلاحات در قواعد داوری مرکز داوری بین المللی دبی (DIAC) در سال 2007 [همراه با اصلاحات 2022] و اصلاح قوانین داوری مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) در سال 2008؛ جملگی این پیشرفت‌ها گام‌های رو به جلو در ارتقا جایگاه امارات متحده عربی و به‌ویژه دبی به‌عنوان یک مرکز داوری بین‌المللی محسوب می‌شود (AlQahtani, 2022: 188).

در یک نمای گسترده، امروزه هر امارت در امارات متحده عربی، حداقل یک مرکز داوری دارد. بر این اساس، مؤسسات داوری مهم در امارات به شرح زیر ذکر می‌شوند:

1) مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC):² یکی از مؤسسات داوری پیشرو در امارات است. این مرکز را در سال 1994 اتاق بازرگانی دبی به‌عنوان مرکز مصالحه

منطقه آزاد مالی دبی به موجب صدور یک فرمان فدرال در سال 2004 تأسیس شد. این منطقه آزاد به نام مرکز بین‌المللی مالی دبی (DIFC) مورد خطاب قرار گرفت. در این خصوص، در پی اصلاحات قانون اساسی امارات متحده عربی 3 (ماده 121 آن) و شناسایی صلاحیت برون‌مرزی 3 برای مرکز بین‌المللی مالی دبی (DIFC) به آن مرجع اجازه داده شده است که قوانین (کد) تجاری خود را مطابق با بهترین استانداردهای حوزه‌های قضایی عمده مالی جهان تشکیل دهد. International Commercial Courts: The Future of Transnational (Adjudication 2022: 214)

1. The Abu Dhabi Global Market (ADGM).

بازار جهانی ابوظبی (ADGM) یک منطقه اقتصادی است که استقلال قانونی و قضایی نسبت به سیستم حاکم در امارت ابوظبی دارد. این موضوع که به موجب قانون سال 2013 (قانون شماره 4 ابوظبی 2013) ایجاد شد، سیستم قانون‌گذاری و قضایی مستقلی را برای بازار جهانی یادشده ایجاد کرد؛ این سیستم شامل دو دادگاه است: دادگاه بدوی و دادگاه تجدیدنظر که با قوانین آنگلو ساکسون اداره می‌شود. (Najjar, 2017: 94)

2. The Dubai International Arbitration Centre (DIAC).

تجاری و داوری¹ تأسیس کرد و سرانجام در در سال 2007 به «مرکز داوری بین‌المللی دبی» تغییر نام داد. بر این اساس، قواعد داوری این مرکز نیز در سال 2007 منتشر شد که پس از گذشت چند سال، در سال 2022² مشمول اصلاحات عمده‌ای قرار گرفت.

قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی 2022 تحولات مهمی را نسبت به قواعد مشابه در سال 2007 در برداشته است. در این رابطه، مقرراتی درخصوص داوری چند قرارداد، ادغام داوری‌ها و الحاق شخص ثالث که در قواعد سال 2007 به سکوت برگزار شده بودند به موجب قواعد 2022 وارد مقررات مرکز داوری بین‌المللی دبی شدند. افزون بر آن، در مقطع کنونی این امکان برای اشخاص به رسمیت شناخته شده است که برای داوری سریع و اضطراری درخواست دهند و از یک‌سری تدابیر موقتی هم بهره‌مند شود؛ بدین‌ترتیب، قواعد داوری 2022 گامی مهم در جهت نوسازی نظام داوری تجاری موجود در امارات متحده برداشته است که به مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) این اجازه را می‌دهد که با اتاق بازرگانی بین‌المللی و دیوان داوری بین‌المللی لندن رقابت نماید (Kaliuzhna, 2022: 905).

(2) مرکز تجاری، سازش و داوری ابوظبی (ADCCAC):³ این مرکز را در سال 1993 اتاق بازرگانی و صنعت ابوظبی تأسیس کرد و مرکز اصلی آن نیز در ابوظبی قرار دارد؛

(3) مرکز داوری تجاری بین‌المللی شارجه (تحکیم):⁴ مرکز مذکور در سال 2009 با فرمان شماره 6 ملوکانه⁵ در سال 2009 تأسیس شد؛

1. The Center for Commercial Conciliation and Arbitration.

2. <https://www.diac.com/wp-content/uploads/2023/05/DIAC-2022-Rules-EN.pdf> (accessed: February 1, 2024)

3. Abu Dhabi Commercial, Conciliation and Arbitration Centre (ADCCAC).

4. Sharjah International Commercial Arbitration Centre (Tahkeem).

5. Amiri decree.

4) مرکز تجاری و داوری رأس الخیمه:¹ مرکز یادشده در سال 2008 تأسیس شد (Javeed, 2021: 3).

5) مرکز داوری دبی-لندن (DIFC-LCIA): قبل از قانون DIFC در سال 2008، داوری‌ها در DIFC عمدتاً براساس قانون داوری مرکز مالی بین‌المللی دبی 2004 انجام می‌شد که هیچ‌گونه مشارکت رسمی از ناحیه موسسه داوری DIFC نداشت. در 17 فوریه 2008، DIFC با دیوان بین‌المللی داوری لندن (LCIA)² برای ایجاد مرکز داوری دبی-لندن (DIFC-LCIA) مشارکت نمود. بر این اساس به گفته شیخ محمد [حاکم امارت دبی]³، تأسیس مرکز داوری دبی-لندن بخشی از راهبردی است که به موجب آن، قرار است دبی به‌عنوان مرکز داوری بین‌المللی مطرح شود. این گامی مهم برای دبی است که به جایگاه آن به‌عنوان یکی از قطب‌های پیشرو در جهان تأکید و یک محیط کاری کارآمد برای رونق شرکت‌های محلی و بین‌المللی ایجاد می‌کند (Ahmed, 2014: 15).

با وجود این، باید متذکر شد در 20 سپتامبر 2021، حاکم دبی با صدور فرمان شماره (34) به انحلال مرکز داوری دبی-لندن و مرکز داوری دریایی امارات⁴ حکم داد؛ بدین صورت، به موجب فرمان یادشده، کارکنان و دارایی‌های آن مرکز به مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) منتقل شد (Blackaby 2023: 4)؛ بنابراین در حال حاضر، مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) از مرکزیت بیشتری در حوزه داوری تجاری در سطح منطقه برخوردار شده است.

1. Ras Al-Khaimah Commercial and Arbitration Centre.

2. The London Court of International Arbitration (LCIA).

۳. در اینجا منظور از شیخ محمد به‌طور دقیق، محمد بن راشد آل مکتوم، حاکم امارت دبی است.

4. The Emirates Maritime Arbitration Centre.

2. اصول و تدابیر مترتب بر فرآیند داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 و مرکز

داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022

به منظور حفظ انسجام کلام، ابتدا به تبیین و بررسی اصول ناظر بر فرآیند داوری مرکز داوری اتاق ایران و مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) مبادرت می‌شود و متعاقب آن، تدابیر اتخاذی در نهادهای داوری یادشده با تمرکز بر اصلاحاتی که در مقطع زمانی اخیر صورت گرفته است مطالعه و ارزیابی می‌شود.

2-1. اصول حاکم بر داوری

در این فراز، تشریح و بررسی اصول ناظر بر قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران و مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) در دستور کار قرار می‌گیرد.

2-1-1. اصل صلاحیت بر صلاحیت

یکی از اصول مهم حاکم بر نظام داوری، اصل آلمانی صلاحیت بر صلاحیت¹ است. اصل یادشده که یکی از اصول اساسی را در زمینه داوری مدرن تشکیل می‌دهد به این معناست که دیوان داوری صلاحیت تصمیم‌گیری در مورد صلاحیت خود را دارد (Abugu and Oduwale, 2020: 1).

منطق اساسی اصل صلاحیت بر صلاحیت، این گزاره ساده است که داوران در اتخاذ تصمیم در موضوع مورد اختلاف صلاحیت دارند؛ این مسئله که منصفانه قلمداد می‌شود از منافع جامعه و همچنین منافع طرفین اختلاف محافظت می‌کند. افزون بر آن، اجازه دادن به داوران برای ادامه فرآیند داوری ممکن است به طرفین در جلوگیری از تأخیر غیرضرور در حل و فصل اختلاف خود کمک کند. به طور کلی، می‌توان چنین نتیجه گرفت که پذیرش گسترده این اصل در نظام‌های حقوقی دنیا با این پیش‌فرض

1. Principle of competence-competence (Kompetenz-Kompetenz).

مورد تأکید قرار می‌گیرد که وقتی داوران اختیار تعیین صلاحیت خود را داشته باشند، در زمان و هزینه صرفه‌جویی می‌شود و نتیجه عادلانه‌ای نیز حاصل می‌شود (Synková, 2013: 71).

در این مسیر، طبق ماده 1-6 از قواعد داوری مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022، اصل صلاحیت بر صلاحیت به رسمیت شناخته شده است. در این خصوص، وفق ماده یادشده، دیوان داوری این صلاحیت را دارد تا نسبت به هرگونه ایراد و اعتراضی نسبت به صلاحیت خود شامل وجود، اعتبار، قلمرو، قابلیت اجرا و تفسیر قرارداد داوری اظهارنظر نماید.

به علاوه متذکر می‌شود در مقطع کنونی، طبق ماده 19 قانون داوری فدرال 2018 (همراه با اصطلاحات بعدی)¹ اصل صلاحیت بر صلاحیت مدنظر قانون‌گذار فدرال امارات متحده عربی نیز واقع شده است. این در صورتی است که در حوزه مقررات ناظر بر قواعد داوری داخلی ایران، اصل یادشده هنوز به رسمیت شناخته نشده است. در این باره گفته شده است ظاهر ماده 461 قانون آیین دادرسی مدنی 1379² حاکی از آن است که با فقدان توافق صریح یا ضمنی طرفین، نمی‌توان قائل بر صلاحیت داور در تعیین صلاحیت خود شد. بر این اساس، در مرحله پیش از صدور رأی داوری، مرجع قضایی اختیار اظهارنظر راجع به اعتبار اصل قرارداد داوری را ندارد مگر اینکه این امر به تبعیت از موضوعی دیگر در دادگاه مطرح شود. پس از صدور رأی، طرفین می‌توانند ابطال رأی صادره را به دلیل خروج موضوعی اختلاف یا عدم قابلیت داوری از دادگاه درخواست نمایند (Jahanian and Shahbazinia 2019: 50-51).

از سوی دیگر، قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 همسو با قواعد (DIAC) 2022 اصل صلاحیت بر صلاحیت را پذیرفته است. بر این اساس، مطابق با

1. The arbitral tribunal's competence to rule on its own jurisdiction.

2. طبق ماده قانونی مذکور: «هرگاه نسبت به اصل معامله یا قرارداد راجع به داوری بین طرفین اختلافی باشد دادگاه ابتدا به آن رسیدگی و اظهارنظر می‌نماید».

بند 2 ماده 12: «داور می‌تواند در مورد حدود صلاحیت خود و همچنین درباره وجود یا اعتبار موافقت‌نامه داوری، نفیاً و یا اثباتاً اتخاذ تصمیم نماید. ارجاع اختلافات و دعاوی به «مرکز داوری»، به منزله پذیرش این اختیار «داور» خواهد بود».

2-1-2 اصل تفکیک‌پذیری

یکی دیگر از اصول مهم ناظر بر نظام داوری را اصل تفکیک‌پذیری¹ تشکیل می‌دهد؛ اصطلاح «تفکیک‌پذیری موافقت‌نامه داوری»² مبین این مفهوم است که شرط داوری در یک قرارداد از قرارداد اصلی که بخشی از آن محسوب می‌شود، قابل تفکیک و مستقل است. از این دکرین در متون مختلف به‌عنوان استقلال موافقت‌نامه داوری و جدایی‌پذیری توافق‌نامه داوری نیز یاد می‌شود.

دکرین تفکیک‌پذیری پیامدهای عمیقی در حقوق داوری دارد. یکی از پیامدهای مهم داوری این است که ممانعت از داوری را دشوار می‌کند. به‌ویژه آنکه بطلان قرارداد اصلی بر اعتبار شرط داوری تأثیری ندارد؛ زیرا این دو قرارداد متفاوت تلقی می‌شوند. در این خصوص، قاضی شوبل³ معتقد است وقتی طرفین قراردادی را منعقد می‌کنند که حاوی یک شرط داوری است، آنها عملاً دو قرارداد منعقد می‌کنند که دوقلوی داوری⁴ از هرگونه نقص مادرزادی یا ناتوانی اکتسابی توافق‌نامه اصلی جان سالم به در می‌برد (Tsfay, 2021: 155).

بر این اساس، به موجب بند نخست از ماده 6 قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022، اصل تفکیک‌پذیری و استقلال موافقت‌نامه داوری از قرارداد اصلی پذیرفته شده است. همچنین شایان ذکر است، در سطح فدرال نیز قانون‌گذار امارات

1 . Principle of Separability.

2 . Separability of arbitration agreement.

3 . Justice Schwebel.

4 . Arbitral twin.

متحده عربی در ماده 6 قانون داوری فدرال 2018 (با اصلاحات بعدی)¹ مبادرت به شناسایی استقلال توافقنامه داوری کرده است. این در حالی است که در نظام حقوقی ایران، قاعده استقلال شرط داوری فقط در قانون داوری تجاری بین‌المللی 1376 به صراحت پذیرفته شده و تنها در داوری‌های موضوع همان قانون یعنی داوری‌های تجاری بین‌المللی قابل اعمال است. منتها درخصوص داوری‌های موضوع قانون آیین دادرسی مدنی به خاطر فقدان مقرره صریحی در این زمینه، اعمال این قاعده محل تردید و گفت‌وگوهای فراوانی است (Zare and Salimi, 2018: 465).

با وجود این، قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 مبادرت به پذیرش اصل استقلال داوری کرده است؛ از این‌رو، به موجب بند نخست ماده یادشده: «شرط داوری که به صورت جزئی از یک قرارداد باشد، به‌عنوان موافقت‌نامه مستقل تلقی می‌شود و تصمیم «داور» درخصوص بطلان، فسخ، خاتمه و ملغی‌الاثربودن اصل قرارداد، تأثیری در شرط داوری ندارد و فی نفسه به منزله بطلان یا عدم اعتبار شرط داوری مندرج در قرارداد نخواهد بود».

پذیرش اصل تفکیک‌پذیری از ناحیه مرکز داوری اتاق ایران، گامی ارزنده در جهت ارتقا سطح داوری تجاری و پیوند هرچه بیشتر آن نهاد با رویه موجود در مراکز داوری بین‌المللی دنیا محسوب می‌شود. به بیانی روشن‌تر، تدوین‌کنندگان قواعد یادشده با احتساب نارسایی موجود در قانون آیین دادرسی مدنی، با پذیرش صریح اصل تفکیک‌پذیری، شفافیت‌زایی را در انشای قواعد داوری در دستور کار قرار داده‌اند.

2-1-3. اصل رفتار مساوی با طرفین

اصل رفتار مساوی با طرفین در شمار اصول بنیادین ناظر بر روند داوری محسوب می‌شود؛ لازمه رفتار مساوی با طرفین اختلاف آن است که داور یا داوران، حق هریک

1 . Autonomy of the arbitration agreement.

از طرفین اختلاف را به منظور دادخواهی محترم بشمارد و فرصت لازم را در اختیار هر دو طرف به جهت طرح ادعاها و دفاعیه قرار دهد.

در این مسیر، در ماده 1-17 قواعد داوری مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) تأکید شده است که هدف اصلی این قواعد آن است که همه داوری‌ها به‌طور عادلانه، منصفانه، بی‌طرفانه، کارآمد و متناسب انجام شوند. همچنین به موجب ماده 2-17 قواعد یادشده از لزوم ارائه فرصت معقول برای طرفین اختلاف به جهت طرح ادعاهای خود تصریح به میان آمده است.

اصل رفتار مساوی با طرفین در قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 نیز به‌دقت در کانون توجه قرار گرفته است. این مسئله تا بدانجا اهمیت یافته که عنوان ماده 28 قواعد مذکور به «رفتار مساوی با طرفین» اختصاص پیدا کرده است. وفق ماده یادشده: «رفتار داور با طرفین باید با رعایت مساوات، بی‌طرفی و منصفانه باشد و با لحاظ کردن مدت داوری، به هر کدام از آنان فرصت معقول براساس جدول زمان‌بندی که در جلسه مدیریت پرونده تهیه می‌گردد برای طرح ادعا یا دفاع و ارائه دلایل داده شود.» همان‌طور که از نظر گذشت، ایجاد فرصت لازم برای طرح ادعا و دفاع که لازمه رسیدگی توافقی محسوب می‌شود در قواعد هر دو مرکز داوری به شرح پیش‌گفته مدنظر قرار گرفته است.

2-1-4. اصل حفظ محرمانگی

اصل حفظ محرمانگی¹ یکی از اصول مهم داوری را تشکیل می‌دهد. اصل یادشده به‌ویژه راجع به داوری اختلافات تجاری از اهمیت بیشتری نیز برخوردار است؛² زیرا

1. Confidentiality principle.

2 البته برخلاف داوری تجاری، در داوری‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی، گذار از محرمانگی به شفافیت (البته نه به صورت کامل) در حال تحقق است؛ در این‌باره گفته شده است، در داوری‌های سرمایه‌گذاری با توجه به حضور دولت و مسئولیت مالی بالقوه‌ای که از این داوری‌ها ناشی می‌شود و نهایتاً باید از بودجه ملی پرداخت شود

بازرگانان تمایل ندارند که اطلاعات و اسرار تجاری آنها که گاه بسیار ارزنده نیز به حساب می‌آید نزد سایر رقبا و مردم فاش شود؛ چه بسا افشای چنین اطلاعاتی موجبات سوءاستفاده و رقابت ناسالم را فراهم آورد.

حفظ محرمانگی در داوری از چنان اهمیتی برخوردار است که قاضی بروکینگ¹ در دعوی *Esso Australia Resources v Plowman* (مقرر می‌دارد: «من فکر می‌کنم ما باید یک قاعده قانونی را به رسمیت بشناسیم که یک شرط ضمنی² از توافقات داوری آن است (که طرفین در صورت انتخاب ممکن است آن را کنار بگذارند) که داوری‌ها باید در فضای خصوصی رسیدگی شوند. این به معنای عدم حضور دیگران است مگر اینکه طرفین به حضور افراد دیگر رضایت دهند» (Ristovska, 2021, 415).

بر این اساس، ماده 38 قواعد (DIAC) 2022 به نحو صریح اصل حفظ محرمانگی اطلاعات موجود در فرآیند داوری را مدنظر قرار داده است؛ از این رو، طرفین اختلاف و اعضای دیوان داوری موظف هستند که به‌عنوان یک اصل کلی³، تمامی احکام و قرارهای صادرشده در داوری را همراه با تمامی اطلاعات ایجادشده به منظور انجام داوری را نزد خود محرمانه نگاه دارند؛ البته این اصل بنا به قسمت آغازین ماده یادشده دو استثناء دربردارد: نخست آنکه طرفین اختلاف به نحو اجتماع و به صورت کتبی توافق بر افشا اطلاعات داشته باشند و دوم آنکه قانون حاکم بر مقرر داوری اجازه افشاء اطلاعات مدنظر را بدهد.

موجب مطرح شدن نفع عمومی می‌شود که در داوری‌های تجاری قابل ملاحظه نیست؛ علاوه بر نفع عمومی، قدرت برتر دولتی که می‌تواند موجب مداخله در فرآیند داوری و تحت تاثیر قرار دادن آن شود شفافیت را در این دسته از داوری‌ها توجیه می‌کند (Khadem Razavi and Rastgou Khiavi, 2021: 124).

1 . Justice Brooking.

2 . Implied term.

3 . General principle.

ماده 38 قواعد (DIAC) 2022 برخلاف ماده 6 پیوست اول و همچنین ماده 1 پیوست دو قواعد مرکز داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC)¹ که تنها داوران و کارکنان دیوان بین‌المللی داوری را موظف به حفظ محرمانگی کرده است، طرفین اختلاف را نیز دربر گرفته است؛ بدین ترتیب، توسعه قلمرو ملتزمان به حفظ محرمانگی در داوری تجاری گام مثبتی تلقی می‌شود که در جهت مقابله با هرگونه سوءاستفاده احتمالی و اطمینان خاطر بیشتر طرفین اختلاف به کار گرفته شده است.

در سوی دیگر، حفظ محرمانگی چنان‌که شایسته است در قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 مدنظر قرار نگرفته است؛ البته این موضوع در قانون داوری تجاری بین‌المللی 1376 نیز به سکوت برگزار شده است.² این در صورتی است که شناسایی قواعد حفظ محرمانگی به صورت مناسب نه تنها اهمیت بالایی در حوزه داوری‌های تجاری خواه در سطح داخلی و خواه در سطح بین‌المللی دارد بلکه یکی از انگیزه‌های اصلی اشخاص را مبنی بر ارجاع اختلاف‌های خود به مراکز داوری نیز تشکیل می‌دهد.

2-2. سیاست‌ها و تدابیر ناظر بر روند داوری

در طی فراز حاضر با مراجعه به قواعد داوری مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022 و مقایسه آن با قواعد مرکز داوری اتاق ایران 1402 تلاش می‌شود تا ارزیابی

1 . To see the rules, please refer to the following link: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-51> (accessed: February 8, 2024)

2 . در این زمینه، آیین‌نامه داوری پیشنهادی توسط کمیسیون تجارت بین‌الملل سازمان ملل متحد (آنستیرال) اصلاحی 2012 در زمینه تعهد جامع محرمانه بودن داوری بر عهده طرفین دعوی یا داوران و مراکز داوری ساکت است؛ با وجود این، بند 3 ماده 28 این آیین‌نامه به جنبه خصوصی بودن جلسات داوری اشاره کرده است. همچنین بند 5 ماده 34 آن، انتشار رأی داوری را با شرایطی از جمله موافقت طرفین تجویز کرده است (Taghipour, 2013: 317).

مناسبی نسبت به تعیین یک چهارچوب پویا و روزآمد در حوزه داوری تجاری در دسترس قرار گیرد.

2-2-1. رویکرد فناورانه و انعطاف‌پذیری

قواعد منتشرشده DIAC 2022 مجموعه‌ای از نوآوری‌های آیینی را با هدف کاهش زمان، هزینه و نگرانی‌های زیست‌محیطی ارائه می‌نماید. برخلاف قواعد DIAC 2007، قواعد DIAC 2022 مقرر می‌دارد که درخواست‌های داوری، اظهارات و دادخواست‌ها را می‌توان به صورت الکترونیکی ثبت و مبادله کرد.¹

افزون بر آن، قواعد DIAC 2022 انعطاف‌پذیری بیشتری را برای دادگاه‌ها به‌جهت استماع اظهارات طرفین و شاهدان فراهم می‌آورد؛ بدین ترتیب، در مقطع کنونی، دادگاه انعطاف بیشتری برای برگزاری جلسات استماع از طریق تلفن یا کنفرانس ویدیویی و همچنین حضوری دارد. اکنون به شاهدان اجازه داده می‌شود تا در جلسه استماع حضور یابند و شهادت بدهند، احکام را می‌توان به صورت الکترونیکی یا فیزیکی امضا کرد. درنتیجه، داوران دیگر مجبور نیستند برای امضای فیزیکی احکام داوری به دبی پرواز کنند (Kaliuzhna, 2022: 904).

از سوی دیگر، مرکز داوری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در قواعد اخیر خود در سال 1402 نیز عملکرد فناوری‌مدار را در رسیدگی‌های داوری به رسمیت شناخته است. این موضوع در لوای گام مناسبی همسو با الزامات روز جامعه بشر و تسهیل فرآیند داوری مد نظر قرار می‌گیرد. در این خصوص، مواد 4 و 40 قواعد

1. البته اتخاذ چنین رویکرد فناورانه‌ای تنها به قواعد (DIAC) 2022 منصرف نمی‌شود بلکه در سطح فدرال نیز به موجب اصلاحات 2023 قانون داوری امارات متحده عربی، امکان استفاده از فناوری‌های لازم به منظور اجرای فرآیند داوری و جلسات رسیدگی مجازی به رسمیت شناخته شده است (ماده 28 اصلاحی قانون داوری فدرال 2023).

To see the amendment version of the law, please refer to the following link:
<https://www.mohre.gov.ae/handlers/download.ashx?YXNzZXQ9ODU4NA%3D%3D>
 D (accessed: February 8, 2024)

1402. در جهت الکترونیکی کردن روند داوری، امکان ثبت درخواست داوری، تبادل لوایح و همچنین ابلاغ رأی را از طریق سامانه ثبت الکترونیکی مرکز داوری فراهم نموده‌اند. افزون بر آن، وفق بند 7 ماده 32 قواعد مذکور، امکان رسیدگی در بستر مجازی نیز مهیا شده است؛ وفق بند اخیر: «داور می‌تواند با ذکر دلایل موجه، تمام یا بخشی از جریان رسیدگی را به صورت مجازی برگزار نماید، مگر آنکه طرفین خلاف آن توافق کرده باشند یا مرکز داوری دلایل داور را موجه تشخیص ندهد».

با این اوصاف، کنشگران مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) عملکرد بهتری را در انشای قواعد راجع به استفاده از فناوری (ابزارهای مناسب برای ارتباط مجازی)¹ در روند داوری اتخاذ کرده‌اند؛ چراکه در قواعد مذکور، به صورت صریح و شفاف امکان استفاده از فناوری‌های ارتباط از راه دور به جهت برگزاری جلسه مقدماتی، رسیدگی، استماع شهادت شهود و غیره (مواد 2-9، 3-4، 20-2 و 26-7) با جزئیات تبیین شده است. این شفافیت در قواعد مذکور ارتقا سطح داوری را نیز همراه خود دارد.

2-2-2. داوری سریع و داور اضطراری

داوری سریع و داور اضطراری² در شمار تدابیری تلقی می‌شود که در کانون توجه مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) قرار گرفته است. داوری به شیوه یادشده می‌تواند به شکل چشمگیری در زمان و هزینه‌ها صرفه‌جویی نماید. به علاوه، گاهی اوقات نوع و ماهیت اختلاف ایجاب می‌کند که به صورت سریع و اضطراری بررسی و حل و فصل شود. در این‌گونه موارد، برقراری نظام داوری سریع و اضطراری می‌تواند کارساز و متناسب با نیازهای طرفین اختلاف در نظر گرفته شود.

در این مسیر، براساس قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی 2022 (DIAC)، طرفین می‌توانند برای کمک اضطراری درخواست دهند. در صورتی که مرکز، دلایل اولیه را

1. Appropriate means of virtual communication.

2. Prompt arbitration and emergent arbitrator.

برای چنین امری احراراز کند، یک داور اضطراری¹ منصوب خواهد کرد. داور اضطراری با در نظر گرفتن ادعاهای هر دو طرف رسیدگی را انجام می‌دهد و ممکن است بر این اساس، دستور مقدماتی نیز صادر کند. پس از تشکیل دیوان داوری، داور اضطراری اختیارات خود را از دست می‌دهد و دستورات وی را ممکن است دیوان در حین رسیدگی یا با رأی نهایی در پایان آن اصلاح یا لغو کند (Draguiev, 2023: 46).

به علاوه، به موجب پیوست اول و دوم قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 نیز به ترتیب داوری سریع و اضطراری مد نظر قرار گرفته است. در این زمینه، وفق بند 1 پیوست نخست قواعد پیش‌گفته با عنوان داوری سریع: «هریک از طرفین می‌تواند هم‌زمان با درخواست داوری و حداکثر تا زمان «نصب داور» از «مرکز داوری» درخواست رسیدگی سریع نمایند، مشروط بر اینکه: الف) مبلغ خواسته واقعی شامل مجموع مبالغ دعوای اصلی و متقابل بیش از ده میلیارد ریال در داوری‌های داخلی، یا بیش از یکصد هزار یورو در داوری بین‌المللی نباشد؛ ب) طرفین به‌طور صریح بر رسیدگی سریع توافق کنند ...».

همان‌طور که مشاهده می‌شود امکان داوری سریع به صورت نسبی و محدود شناسایی شده است. این موضوع نمی‌تواند منطبق با نیازهای طرفین قلمداد شود؛ چه بسا تعیین تکلیف فوری اختلاف به مراتب بیشتر از رقم اختلاف برای طرفین اهمیت داشته باشد؛ از این حیث، احترام کامل به توافق طرفین، که مبنای داوری را نیز دربرمی‌گیرد، مستلزم آن است تا داوری سریع به صورت مطلق در نظر گرفته شود.

افزون بر آن، طبق ماده 1 پیوست 2 قواعد 1402 مرکز داوری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، نصب داور اضطراری نیز به رسمیت شناخته شده است. در این رابطه آمده است: «هریک از طرفین که نیاز فوری به دستور موقت مطابق ماده 27 این قواعد داشته باشند، می‌تواند تا قبل از «نصب داور»، درخواست خود برای نصب

1. The emergency arbitrator.

داور اضطراری و صدور دستور موقت توسط داور اضطراری را به «مرکز داوری» تسلیم نمایند، مگر آنکه طرفین خلاف آن توافق کنند...» به علاوه، وفق ماده 5 پیوست قواعد یادشده، داور اضطراری که به صلاحدید مرکز داوری نصب شده است از صلاحیت صدور دستور موقت به مثابه قواعد (DIAC) 2022 نیز برخوردار است.

3-2-2. صدور قرار موقت

صدور قرارهای موقت¹ یکی دیگر از صلاحیت‌های مرکز داوری بین‌المللی دبی را تشکیل می‌دهد. بر این اساس، به موجب ماده 1 ضمیمه 2 قواعد (DIAC) 2022، دیوان داوری مجاز است مجموعه متنوعی از تدابیر را تا قبل از صدور حکم نهایی اتخاذ نماید؛ بدین ترتیب، وفق ماده مذکور: «1.1 دیوان می‌تواند بنا به درخواست یکی از طرفین، دستور اقدامات موقت را براساس شرایطی صادر کند که با توجه به اوضاع و احوال موجود مناسب می‌داند، و در حمایت از این اقدامات، دستور مقدماتی صادر نماید. دیوان موظف است خلاصه دلایل لازم را برای صدور چنین دستوری به صورت کتبی ارائه کند: 1/2 قرار موقت هر اقدام موقتی است که در هر زمانی قبل از صدور حکم نهایی، به موجب آن دیوان، به‌عنوان نمونه و بدون محدودیت، به یک طرف دستور می‌دهد تا:

الف) مبادرت به حفظ یا بازگرداندن وضعیت موجود تا پایان حل اختلاف نماید؛
ب) اقدامی به منظور پیشگیری انجام دهد یا از انجام اقدامی خودداری کند که احتمالاً باعث جلوگیری از:

1. ایراد آسیب فعلی یا قریب‌الوقوع؛ یا 2 لطمه زدن به خود فرآیند داوری می‌شود؛
ج) دستوری برای جلوگیری از اتلاف دارایی‌ها صادر کند که ممکن است از طریق آن حکم بعدی جبران شود؛

1. Interim measures.

د) ادله و شواهدی که ممکن است برای حل و فصل اختلاف مرتبط و با اهمیت باشند، از بین برده نشوند؛

ه) ارائه تأمین یا تضمین مالی به منظور پرداخت هزینه‌های داوری از جمله حق‌الزحمه نمایندگان قانونی و هرگونه هزینه‌های صورت‌گرفته توسط ایشان به علاوه‌ی هزینه‌های طرف دیگر به میزان و شکلی که دیوان با در نظر گرفتن اوضاع و احوال جاری تعیین می‌کند.

صلاحیت داوران در مقام صدور دستور موقت به موجب ماده 27 قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 نیز به رسمیت شناخته شده است. در این رابطه، وفق بند 1 ماده یادشده: «در صورت درخواست هریک از طرفین، داور به محض نصب و دریافت پرونده می‌تواند در امور مربوط به موضوع اختلاف که محتاج به تعیین تکلیف فوری است، هر دستور موقتی را که مناسب تشخیص می‌دهد صادر نماید ...».

با این مراتب مشاهده می‌شود که قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) جزئیات بیشتری را در خصوص تعریف و قلمرو قرار موقت تبیین نموده است. اتخاذ چنین تدبیری باعث می‌شود تا صلاحیت داور به‌طور دقیق مشخص و از هرگونه سوءاستفاده احتمالی داور از صلاحیت خود نیز جلوگیری شود. به علاوه، عملکرد داور برای طرفین اختلاف نیز قابل پیش‌بینی می‌شود که همین مسئله نیز موجب اطمینان خاطر بیشتر به فرآیند داوری به‌خصوص در حوزه بین‌الملل می‌گردد.

2-2-4. ادغام پرونده‌های مرتبط و اضافه شدن ثالث

یکی دیگر از تدابیر موجود در قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022، شناسایی ادغام پرونده‌های مرتبط و اضافه شدن ثالث¹ است. بر این اساس، ادغام دعوی به طرفین این اجازه را می‌دهد که با رعایت شرایط مصرح در ماده 8 قواعد

1. Consolidation and joinder.

پیش گفته، چندین دعاوی را در یک داوری ادغام کنند. این ماده قوانین مذکور را به طور گسترده با ماده 9 قوانین اتاق بازرگانی بین المللی (ICC)¹ مطابقت می دهد. افزون بر آن، مشابه با ماده 7 قواعد اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) 2021، در قواعد مرکز داوری بین المللی دبی 2022 نیز به اشخاص ثالث اجازه داده شده است که قبل از تشکیل دیوان داوری با توافق طرفین یا با اجازه دیوان داوری در موارد زیر به آن ملحق شود: 1) یک دیوان داوری در مورد اختلافی تشکیل شده و هیچ داوری در اختلافات دیگر منصوب نشده است؛ یا 2) یک دیوان داوری در چندین داوری تعیین شده است. در ضمن، در صورتی که همه طرفین با الحاق موافقت کنند یا دیوان تشخیص دهد که شخص ثالث، طرف قرارداد داوری مربوطه است، شخص ثالث ممکن است پس از تشکیل دیوان داوری نیز به آن ملحق شود.

مواد 8 و 9 قواعد قواعد مرکز داوری بین المللی دبی 2022 همچنین تضمین می نماید که دیوان می تواند به طور مؤثر به تمام دعاوی بین طرفین رسیدگی و اطمینان حاصل کند که طرف های مناسب اختلاف جملگی به داوری ملحق شده اند. بر همین اساس، به موجب قواعد داوری اتاق بازرگانی، صنعت، معدن و تجارت 1402 نیز مقوله ورود و جلب ثالث همراه با ادغام داوری پیش بینی شده است؛ بدین ترتیب، مواد 9 و 10 قواعد پیش گفته به ترتیب به ادغام و الحاق ثالث به فرآیند داوری اختصاص پیدا کرده اند. در این خصوص شایان توجه است که در تبیین احکام ادغام و الحاق ثالث به داوری، قواعد اتاق بازرگانی بین المللی (ICC) مدنظر قرار گرفته است.

با این اوصاف متذکر می شود، شناسایی تدابیر مربوط به ادغام پرونده های مرتبط و اضافه شدن ثالث در فرآیند داوری به داوران این فرصت را می دهد تا فرآیند داوری را به صورت کارآمدتر و مؤثرتری مدیریت نمایند؛ این مسئله به ویژه زمانی اهمیت می یابد

1. <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> (accessed: February 4, 2024)

که اختلافات مرتبطی میان طرفین اختلاف وجود دارد یا اینکه اشخاص متعددی در داوری مشارکت می‌نمایند.

2-2-5. مقر داوری

یکی از تدابیر ارزنده در قواعد (DIAC) 2022، شناسایی مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) به‌عنوان مقر داوری¹ است. بر این اساس، قسمت نخست از ماده 20 قواعد یادشده مقرر کرده است که چنانچه طرفین اختلاف به صورت دیگری توافق نکرده باشند، مقر داوری اولیه مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) خواهد بود؛ البته دیوان داوری پس از مشاوره با طرفین اختلاف، این امکان را دارد تا مکان دیگری را نیز به‌عنوان مقر داوری تعیین نماید.²

مزیت مترتب بر شناسایی مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) به‌عنوان مقر داوری آن است که نهاد یادشده به صورت تخصصی در حوزه مسائل مدنی و تجاری بین‌المللی کنشگری می‌نماید. بر این اساس، دادگاه‌های تجاری بین‌المللی³ در شمار یکی از ارکان این مرکز بازرگانی بین‌المللی فعالیت می‌نمایند. در این خصوص شایان توجه است، قانون شماره 9 دبی در سال 2004 مرکز پیش‌گفته⁴ و سه نهاد متعلق به آن را تأسیس کرد. در این میان، نهاد قضایی مرکز بین‌المللی مالی دبی همراه با دادگاه‌های

1. Seat of the arbitration.

منظور از مقر داوری، محل و پایگاه حقوقی داوری است نه محل عینی، فیزیکی یا جغرافیایی داوری (Mafi, 2017: 260).

2. به نظر می‌رسد، امکان جابه‌جایی مقر داوری پیامدهای مناسبی را به دنبال نداشته باشد؛ زیرا چنانچه مقر نخستین، مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) انتخاب شود که مقرات آیین دادرسی خاص خود (خارج از سیستم فدرال است) را دارد و سپس مقر دیگری در امارات متحده عربی انتخاب شود، قواعد آیین دادرسی مقر داوری مشمول قانون داوری فدرال امارات متحده عربی خواهد بود.

3. International Commercial Courts.

4. https://www.difccourts.ae/wp-content/uploads/2017/10/Dubai12of2004_amended2011.pdf (accessed: January 31, 2024)

مرکز بین‌المللی مالی دبی قرار دارند. علاوه بر این، قانون مرکز بین‌المللی مالی دبی (DIFC) بیان می‌کند که منطقه آزاد، خارج از حوزه قضایی دبی است. مرکز بین‌المللی مالی دبی (DIFC) قوانین خاص خود را دارد. به‌طور خلاصه، قوانین مرکز بین‌المللی مالی دبی (DIFC) آن را متمایز از قوانین فدرال و قوانین حاکم در دبی می‌داند. دادگاه‌های مناطق آزاد صلاحیت رسیدگی به دعاوی مدنی و تجاری را دارند؛ از این رو، این دادگاه‌ها نمی‌توانند به پرونده‌های کیفری رسیدگی کنند (Kamøy, 2020: 101). این موضوع صلاحیت اختصاصی این نوع از محاکم را به‌خوبی نشان می‌دهد که تنها امکان ورود به پرونده‌های مدنی و تجاری را دارند.

با این مراتب، انتخاب مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) به‌عنوان مقر داوری پیش‌فرض و اولیه نشان از رویکرد تخصصی و همچنین شناسایی نوعی نظام همکاری و تقسیم کار میان نهادهای حل اختلاف تجاری بین‌المللی دارد؛ اتخاذ چنین نگرشی نه تنها باعث تشویق بازرگانان و شرکت‌های تجاری مبنی بر طرح اختلافات خود در یک بستر تخصصی مالی و تجاری بین‌المللی می‌شود بلکه موجب هم‌افزایی با مرکز مالی بین‌المللی دبی نیز می‌گردد. این هم‌افزایی و مشارکت میان مرکز داوری بین‌المللی دبی و دادگاه‌های تجاری بین‌المللی مستقر در مرکز مالی بین‌المللی دبی منجر به ارتقا سطح فرآیند فصل خصومت و مرکزیت بیشتر دبی در مسیر حل اختلافات تجاری به‌ویژه در سطح بین‌الملل می‌شود.

از سوی دیگر، مطابق با ماده 29 قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402، چنانچه مقر داوری در داوری بین‌المللی تعیین نشده باشد یا ابهام داشته باشد، تعیین مقر با دیوان داوری است که می‌تواند تعیین این موضوع را به داور ارجاع دهد. تدوین‌کنندگان ماده یادشده به مثابه آنچه در ماده 20 قانون داوری تجاری بین‌المللی 1376 آمده است، عمل نموده‌اند. در این باره گفته شده است، این ماده [ماده 20 قانون مذکور] از یک نظام دوگانه الگوبرداری کرده است؛ بدین ترتیب که آزادی طرفین را براساس اصل حاکمیت اراده در انتخاب محل داوری به رسمیت می‌شناسد؛ در مرحله

دوم و در صورت توافق نداشتن طرفین، دیوان داوری در ارتباط با محل داوری با احتساب اوضاع و احوال دعوی و سهولت دسترسی طرفین تعیین تکلیف می‌نماید (Mafi, 2017: 260).

با این مراتب بهتر آن است تا برای ایجاد اطمینان و شفافیت بیشتر، مقر داوری به صورت پیش‌فرض و اولیه (در صورت فقدان توافق مخالف) تعیین شود. تصریح به چنین مسئله‌ای با ارتقا سطح پیش‌بینی‌پذیری روند داوری، باعث اطمینان‌خاطر بیشتر اشخاص در ارجاع اختلافات خود به مراکز داوری می‌شود.

2-2-6. زبان دلخواه و استفاده از داوران خارجی

زبان مورد استفاده در فرآیند داوری موجود در مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) بر پایه توافق طرفین یا زبان موافقت‌نامه داوری گزینش می‌شود؛ البته برخی از نویسندگان مدعی هستند که در شمار دلایل اصلی جذابیت مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC)، استفاده از زبان انگلیسی در انجام مراحل داوری است (AlQahtani, 2022: 49)؛ این در صورتی است که در ماده 21 قواعد (DIAC) 2022 با عنوان زبان داوری،¹ به صراحت آمده است که در صورت توافق نداشتن مخالف طرفین، زبان داوری به زبانی است که موافقت‌نامه داوری با آن نگارش یافته است؛ البته در صورتی که در تنظیم موافقت‌نامه داوری از بیش از یک زبان استفاده شده باشد، دیوان داوری در مورد زبان مورد استفاده تصمیم‌گیری خواهد نمود؛ مگر اینکه در موافقت‌نامه داوری ذکر شده باشد که داوری باید به بیش از یک زبان انجام شود.

وانگهی محدودیتی برای گزینش داوران بر پایه ملیت آنها وجود ندارد کما اینکه تمامی افرادی که به صورت حرفه‌ای مبادرت به انجام داوری تجاری می‌نمایند و از دانش کافی نیز برخوردار هستند می‌توانند درخواست خود مبنی بر عهده‌دار شدن سمت

1 . Language of the arbitration.

داوری در مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) را به صورت آنلاین در وبگاه آن مرکز ارائه نمایند.¹

با توجه به بند 1 ماده 30 قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402: «در صورت عدم تعیین زبان داوری توسط طرفین، «داور» با مشورت با طرفین و با توجه به قرارداد و اوضاع و احوال پرونده، زبان داوری را تعیین می‌کند.» همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در صورت توافق نداشتن طرفین، داور مبادرت به تعیین زبان داوری می‌نماید؛ این در صورتی است که راه‌حل قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) 2022 بهتر ارزیابی می‌شود؛ زیرا به دور از هرگونه ابهامی به‌وضوح در مورد زبان داوری تعیین تکلیف کرده است. این مسئله به‌ویژه در حوزه تجارت بین‌الملل موجبات اطمینان‌خاطر بیشتر اشخاص و سرانجام ترغیب ایشان را به ارجاع اختلافات خود به مرکز داوری برخوردار از قواعد صریح و قابل پیش‌بینی فراهم می‌آورد.

درخصوص استفاده از داوران خارجی، قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 ساکت است؛ با وجود این، در ماده 15 قواعد این مرکز آمده است که در داورهای بین‌المللی، در صورت طرح نکردن ایراد از سوی طرفی که تابعیت یکسان با «داور» ندارد، امکان نصب داور واحد یا سرداور با تابعیت یکسان با هریک از طرفین اختلاف میسر است. این موضوع به‌طور ضمنی نشان می‌دهد که تمهیدی مبنی بر استفاده از داوران خارجی در این مرکز نیز دیده شده است؛ هرچند که فرآیند انتخاب‌شدن به این سمت چندان دقیق تعیین نشده است.

7-2-2. شفافیت‌زایی و پیشگیری از تعارض منافع

1. To apply the request, please refer to the following link: <https://www.diac.com/en/adr-services/become-a-diac-arbitrator> (accessed: February 10, 2024)

ایجاد شفافیت¹ و پیشگیری از تعارض منافع² یکی دیگر از تدابیر مصرح در قواعد (DIAC) 2022 را تشکیل می‌دهد. در این مسیر، وفق قسمت نخست ماده 22 قواعد یادشده، هریک از طرفین اختلاف که شخص یا اشخاص ثالثی آنها را تأمین مالی کرده‌اند باید این موضوع را بی‌درنگ همراه با تعیین هویت سرمایه‌گذار و اینکه آیا سرمایه‌گذار دارای اعتبار است یا خیر، برای همه طرف‌های دیگر در اختلاف و مرکز داوری افشا کند. آشکارسازی چنین موضوعی نه تنها زمینه ایجاد هرچه بیشتر شفافیت را فراهم می‌آورد بلکه پیشگیری از تحقق تعارض منافع را نیز به دنبال خواهد داشت.

به علاوه، وفق قسمت دوم ماده 22 قواعد (DIAC) 2022، طرفین از انعقاد هرگونه توافق تأمین مالی با شخص ثالث منع شده‌اند که می‌تواند زمینه‌ساز وقوع تعارض منافع میان تأمین‌کننده مالی ثالث³ با اعضای دیوان داوری شود؛ البته طرفی که وارد چنین توافق‌نامه مالی شده است مکلف شناخته شده که چنین تأمین مالی را به سایر طرفین درگیر، مرکز و دیوان داوری اطلاع دهد.

از طرف دیگر، ماده 5-7 قواعد (DIAC) 2022 مقرر می‌دارد که طرفین اختلاف تنها در صورت موافقت دیوان داوری این حق را پیدا می‌کنند تا نمایندگان خود را تغییر دهند یا به تعداد آنها اضافه نمایند. در رابطه با این موضوع، دیوان داوری موظف است وجود تعارض منافع احتمالی⁴ را بررسی کند.

با این مراتب باید اذعان نمود که کنشگران مرکز داوری بین‌المللی دبی روش مناسبی را در حوزه مدیریت تعارض منافع⁵ برگزیده‌اند؛ بدین ترتیب که ابتدا بررسی و شناسایی وجود تعارض منافع احتمالی در دستور کار قرار گرفته است و سپس تدابیری به منظور

1 . Transparency.

2 . Prevention of the conflict of interests.

3 . The third-party funder.

4 . The potential for conflicts of interest.

5 . Managing conflicts of interest.

خشی‌سازی آن (از طریق افشای آن به سایر طرف‌های درگیر در روند حل اختلاف و تکلیف مرجع داوری با در نظر گرفتن آن در روند داوری) مدنظر قرار گرفته است. با این همه، مدیریت تعارض منافع تا اندازه‌ای نیز مدنظر تدوین‌کنندگان قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402 قرار گرفته است. در این زمینه، در ماده 11 قواعد پیش‌گفته آمده است که امکان مخالفت داور با معرفی، انتخاب، تغییر یا افزودن نماینده جدید، که در اثنای رسیدگی صورت می‌گیرد، وجود دارد که پیش‌بینی این موضوع به دلیل وجود تعارض منافع احتمالی بین داور و نماینده مدنظر است؛ در صورتی که داور به این مسئله اهتمام نورزد، ممکن است مقوله جرح داور وفق بند 1 ماده 18 قواعد یادشده¹ پیش آید.

همچنین به موجب بند 4 ماده 17 قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402: «هرگونه تردید درخصوص تکلیف به افشای واقعیات، اوضاع و احوال و روابط موجود میان «داور» و طرفین باید به نفع افشاء تفسیر شود.» اگرچه تکلیف به افشا (با توجه به معیار عینی)² که در این بند مدنظر قرار گرفته است در جهت مقابله با تعارض منافع، اقدامی ارزنده قلمداد می‌شود اما تنها منصرف به روابط میان داور و طرفین اختلاف دانسته شده است؛ از این رو، درخصوص وجود تعارض منافع احتمالی میان اشخاص ثالث با داور (از طریق قراردادهای تأمین مالی ثالث با یکی از طرفین) تصریحی ملاحظه نمی‌شود. در مجموع باید اذعان نمود، در قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران 1402، تعارض منافع از طریق تأمین مالی شخص یا اشخاص ثالث در کانون توجه قرار نگرفته است.

1. طبق این بند: « «داور» در صورتی قابل جرح است که اوضاع و احوال موجود، باعث تردید موجهی نسبت به بی‌طرفی و استقلال او شود یا فاقد اوصافی باشد که طرفین تعیین کرده اند».

2 در این خصوص آمده است: «تعیین معیار عینی برای استقلال و بی‌طرفی؛ یعنی بررسی جرح و اعتراض نسبت به استقلال و بی‌طرفی داور یا به عبارت دیگر، بررسی اینکه آیا داور فاقد صلاحیت داوری است یا خیر. علاوه بر اصول راهنمای کانون بین‌المللی وکلا، در بند 2 ماده 12 قانون نمونه آنسیترال راجع به داوری تجاری بین‌المللی 1985 نیز پیش‌بینی شده است.» (Mafi and Fallah 2017: 172)

2-2-8. مسئولیت‌زدایی از داوران

در شمار تدابیر موجود در قواعد (DIAC) 2022، مسئولیت‌زدایی مدنی و کیفری به صورت توأمان از داوران¹ است. اتخاذ چنین نگرشی باعث می‌شود تا داوران فارغ از هرگونه واهمه و عقوبتی فرآیند داوری را انجام دهند. وانگهی، سلب مسئولیت باعث تشویق هرچه بیشتر کشگران در زمینه انجام فعالیت‌های مرتبط با داوری تجاری می‌شود. همچنین چنین روشی به نوعی از داوران در مقابل طرح ادعاهای واهی نسبت به ایشان محافظت می‌نماید و محیط داوری را نیز از افشا اطلاعات محرمانه مصون می‌دارد؛ این مسئله به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های تجاری اهمیت بیشتری نیز دارد.

در این مسیر، ماده 41 قواعد یادشده به‌صراحت مقرر می‌دارد که هیچ یک از اعضای دیوان یا مرکز داوری، در قبال هر فعل یا ترک فعل نسبت به هیچ شخص یا طرفی در رابطه با داوری، که به موجب قواعد این داوری صورت گرفته است، مسئول به حساب نمی‌آیند. در ضمن، در مقطع کنونی، داوران درباره داوری صورت‌گرفته فاقد مسئولیت کیفری نیز قلمداد می‌شوند. بر این اساس، به موجب فرمان فدرال شماره 24 در اکتبر 2018، ماده 257 از قانون مجازات امارات متحده عربی حذف شده است؛ بدین‌صورت، دیگر مسئولیت کیفری متوجه داوران نمی‌شود؛ این گام مثبت دیگری برای تبدیل امارات متحده عربی به یک کشور دوستدار داوری در جهان به شمار می‌آید (Javeed, 2021: 3).

با این مراتب، باید اذعان نمود امارات متحده عربی در سطوح فدرال و امارت‌ها، موضع مناسبی را در حذف مسئولیت داوران اتخاذ کرده است؛ چنین نگرشی به نهادینه‌سازی و استقرار هرچه بیشتر نهاد داوری تجاری بین‌المللی در امارات متحده عربی و رقابت نزدیک آن با دیگر مراکز داوری تجاری بین‌المللی در دنیا مساعدت می‌نماید.

1 . Exclusion of liability.

در قواعد منتشرشده مرکز داوری اتاق ایران 1402 نیز مقوله معافیت از مسئولیت داوران پیش‌بینی شده است. در این مسیر، طبق ماده 48 قواعد مذکور: «مسئولیت دبیرکل، کارکنان «مرکز داوری»، اعضای «دیوان داوری مرکز داوری»، «داور» و داور اضطراری، از حیث اجرای مقررات مربوط به داوری، تحت «قواعد داوری» و سایر آیین‌نامه‌های «مرکز داوری» همان است که به موجب قوانین مربوط مقرر شده است و مسئولیت دیگری متوجه ایشان نخواهد بود.» مبنای اعطای چنین معافیت از مسئولیتی، قراردادی است؛ بدین ترتیب چنین معافیتی تنها می‌تواند بخشی از مسئولیت مدنی را (جز خسارت‌های عمدی) در برگیرد؛ البته برخی از نویسندگان بر این اعتقاد هستند که برخلاف عنوان این ماده (ماده 66 سابق اتاق بازرگانی)، بحث از معافیت مسئولیت داوران مطرح نیست بلکه داوران نیز مشمول ماده 501 قانون آیین دادرسی مدنی 1379¹ قرار دارند² (Taghipour, 2014: 82)؛ اگرچه انتظار بر آن است تا صراحت بیشتری در مسئولیت نداشتن داوران در ماده 48 قواعد به کار گرفته می‌شد، این موضوع مانع از آن نمی‌شود که سلب مسئولیت داوران را وفق قواعد یادشده (معافیت قراردادی از مسئولیت) به کلی انکار کرد.

با وجود این، برخلاف قانون فدرال داوری امارات متحده عربی 2018 (همراه با اصلاحات بعدی)، وفق نظام حقوقی ایران، مسئولیت کیفری داوران درباره داوری صورت‌گرفته مستثنا در نظر گرفته نشده است؛ از این‌رو، داوران می‌توانند به خاطر رفتار خود در فرآیند داوری مشمول تعقیب و محاکمه نیز قرار گیرند. بر این اساس،

1. مطابق با ماده قانونی یادشده: «هرگاه در اثر تدلیس، تقلب یا تقصیر در انجام وظیفه داوران ضرر مالی متوجه یک طرف یا طرفین دعا گردد، داوران برابر موازین قانونی مسؤول جبران خسارت وارده خواهند بود.»

2. برخلاف نظام حقوقی ایران، در کشورهایمانند انگلستان و ایالات متحده آمریکا و دیگر کشورها با نظام حقوقی کامن‌لا، مصونیت داوران (Arbitral immunity) به صورت مطلق یا محدود پذیرفته شده است. به نقل

از: (Mafi and Husseini Moghadam, 2017: 90)

قانون‌گذار در ماده 588 قانون تعزیرات¹ 1375 جرم‌انگاری خاصی را نسبت به داوران انجام داده است. این در صورتی است که شناسایی مسئولیت کیفری برای داوران به‌ویژه در حوزه داوری سازمانی، که داوران حرفه‌ای و آگاه به کنشگری می‌پردازند نه تنها نمی‌تواند بازدارندگی² لازم را داشته باشد بلکه می‌تواند بر سطح کیفی داوری نیز اثر سوء داشته باشد؛ زیرا داور همواره نگران طرح دعاوی واهی کیفری علیه خود است؛ بنابراین حتی در مواردی که داور از وظایف حرفه‌ای خود خارج شده است نیز می‌توان از ضمانت اجرای دیگر از قبیل ایراد جرح، حذف داور از فرآیند رسیدگی، بطلان تصمیمات چنین داوری یا ضمانت اجرای سازمان و مرکز داوری (مقام ناصب) علیه شخص داور از قبیل توبیخ، جریمه نقدی و اخراج از مرکز داوری استفاده نمود.

فرجام سخن

با کاوشی که در طی این نوشتار صورت گرفت مشخص شد، مرکز داوری اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران همراه با مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) اصلاحات سازنده و متناسبی را در پیشبرد داوری تجاری بین‌المللی انجام داده‌اند. این تحولات که در حوزه استفاده از فناوری روز در فرآیند داوری، برگزاری جلسات رسیدگی مجازی، داوری سریع و اضطراری، الحاق ثالث و ادغام پرونده‌ها پدید آمده است این دو مرکز داوری را به یکدیگر نزدیک کرده است.

با این اوصاف، تدوین‌کنندگان قواعد مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) شفافیت و صراحت بیشتری را در انشای قواعد یادشده به خرج داده‌اند. اتخاذ چنین روشی بر

1 طبق ماده قانونی مذکور: «هریک از داوران و ممیزان و کارشناسان اعم از اینکه دادگاه معین کرده باشد یا طرفین، چنانچه در مقابل اخذ وجه یا مال به نفع یکی از طرفین اظهارنظر یا اتخاذ تصمیم نماید به حبس از شش ماه تا دو سال یا مجازات نقدی از 25/ 000/ 000 تا 100/ 000/ 000 ریال محکوم و آنچه گرفته است به‌عنوان مجازات مودی به نفع دولت ضبط خواهد شد.»

پیش‌بینی‌پذیری فرآیند داوری به‌طور قابل ملاحظه‌ای می‌افزاید. این موضوع به‌ویژه در عرصه تجارت بین‌المللی، اطمینان خاطر بیشتری را برای طرفین اختلاف پدید می‌آورد؛ زیرا مراحل مختلف روند داوری نه تنها اندکی ابهام ندارد بلکه این آگاهی و فراست نیز به اصحاب اختلاف منتقل می‌شود که داور به‌طور دقیق در حیطه صلاحیت از پیش تعیین‌شده کنشگری می‌کند. آشکار است که عدم شفافیت لازم و ابهام‌زایی می‌تواند به سوءاستفاده احتمالی داور از صلاحیت خود یا پیدایش باورهای نادرست نسبت به فرآیند داوری و درنهایت، موجب سوءظن و بدگمانی به مرکز داوری شود.

افزون بر آن، مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) با به کارگیری مکانیسم‌های متنوعی به‌ویژه استفاده از داوران خارجی، مدیریت مناسب مقوله تعارض منافع، مسئولیت‌زدایی صریح از داوران و انتخاب مرکز مالی بین‌المللی دبی (DIFC) به‌عنوان مقر داوری بر سیمای بین‌المللی خود افزوده است. انتخاب مرکز مالی بین‌المللی یادشده به‌عنوان مقر داوری (به صورت پیش‌فرض) با توجه به شهرت و تجربه‌ای که این نهاد، درباره رسیدگی تخصصی به مسائل مدنی و تجاری بین‌المللی دارد، موجب تعامل هرچه بیشتر با مرکز داوری بین‌المللی دبی (DIAC) و سرانجام هم‌افزایی با آن شده است؛ با این حال، در این مسیر نباید از نقش قانون فدرال داوری امارات متحده عربی 2018 (همراه با اصلاحات 2023) در پیاده‌سازی و توسعه اصول داوری و همچنین انتقای مسئولیت کیفری داوران راجع به داوری صورت‌گرفته نیز غفلت کرد.

از سوی دیگر، اگرچه قواعد داوری مرکز داوری اتاق ایران در سال 1402، تحولات سازنده و روزآمدی را در پیشبرد داوری تجاری سازمانی در برداشته است ولی در برخی موارد مثل مقابله با تعارض منافع و رعایت محرمانگی، رویکرد جامع و جزئی‌نگری هنوز در پیش نگرفته است. در این‌باره، مقابله با تعارض منافع از طریق قراردادهای تأمین مالی اشخاص ثالث با طرفین اختلاف به صورت شایسته مورد توجه واقع نشده است. به علاوه، به ترسیم قواعد حفظ محرمانگی نیز به صورت مناسب توجه نشده است.

با این حال، انتظار می‌رود مراکز داوری، از جمله مرکز داوری اتاق ایران، در روند تدوین قواعد داوری تجاری خود - به‌ویژه در سطح بین‌المللی - رویکردی روزآمدتر و شفاف‌تری را در پیش گیرند تا با ایجاد اطمینان‌خاطر بیشتر در میان اشخاص، نقش مؤثری را در فرآیند حل اختلاف ایفا کنند. این موضوع نیز جز با مطالعه و بررسی تدابیر اتخاذی از ناحیه سایر مراکز داوری بین‌المللی و به دنبال آن، ایجاد اصلاحات لازم در حوزه داوری تجاری بین‌المللی حاصل نخواهد شد.

با توجه به مطالعات و بررسی‌های انجام‌شده، توصیه می‌شود مرکز داوری اتاق ایران تدابیر زیر را در پیش گیرد تا جایگاه خود را در میان نهادهای داوری تجاری بین‌المللی ارتقا دهد:

- انشای قواعد شفاف و کامل در حوزه مقابله با تعارض منافع توأم با ضمانت اجراهای صریح: در این خصوص، شایسته است تا راجع به التزام به افشای قراردادهای تأمین مالی اشخاص ثالث با هریک از طرفین اختلاف که زمینه وقوع تعارض منافع را فراهم می‌آورد، تدابیر لازم و پیشگیرانه اتخاذ شود - تعیین چهارچوب و انواع دستورهای موقت: در جهت ایجاد شفافیت هرچه بیشتر در قواعد داوری، توصیه می‌شود تا چهارچوب کلی صلاحیت داور در حوزه دستورات موقت به‌صراحت تعیین شود؛ اتخاذ چنین نگرشی، سطح پیش‌بینی‌پذیری فرآیند داوری را ارتقا می‌دهد و با ایجاد بستری شفاف و قابل پیش‌بینی، موجب ترغیب تجار به جهت ارجاع اختلافات خود به این مرکز می‌شود.

- انشا قواعد حفظ محرمانگی همراه با ضمانت اجراهای متناسب: در این خصوص شایسته است تا در مقام انشاء قواعد حفظ محرمانگی، توسعه دامنه ملتزمان به حفظ محرمانگی (اشخاصی که در فرآیند داوری مداخله دارند) نیز در دستور کار قرار گیرد؛ در پیش گرفتن چنین نگرشی باعث می‌شود که طرفین اختلاف از

سوءاستفاده‌های احتمالی ناشی از افشای اطلاعات آنها به‌ویژه توسط رقبای بازرگانی خود مصونیت یابند.

- شناسایی نظام رسیدگی سریع به صورت مطلق: احتساب اصل حاکمیت اراده ایجاب می‌کند تا فارغ از مبلغ موضوع دعوی، امکان رسیدگی سریع برای اشخاصی مهیا شود که خواهان آن هستند مگر ماهیت اختلاف به گونه‌ای باشد که وفق نظر مرکز داور، امکان رسیدگی سریع وجود نداشته باشد.

- تصریح لازم در حوزه مسئولیت‌زدایی از داوران: با توجه به پیش‌بینی نظام مسئولیت داوران در قوانین موضوعه، شایسته است حداقل در حوزه معافیت قراردادی از مسئولیت داوران، تدوین‌کنندگان قواعد داور مرکز داورى اتاق ایران صراحت بیشتری را در دستور کار قرار دهد تا از هرگونه تفسیر و تشتت رأی احتمالی از این حیث نیز جلوگیری به عمل آید.

References

- Abugu, U., & Oduwole, A. (2020). An Overview of the Principle of Competence-Competence in International Commercial Arbitration. *Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu University Journal of Private and Public Law*, 2(1): 1-7.
- Ahmed, M., Almutawa, A., F., M., Maniruzzaman. (2014). The UAE's Pilgrimage To International Arbitration Stardom - A Critical Appraisal of Dubai as a Centre of Dispute Resolution Aspiring to be a Middle East Business Hub. *The Journal of World Investment and Trade*, 15(2):193-244. doi: 10.1163/22129000-01502006
- Alcolea, L. C. (2022). The Rise of the International Commercial Court: A Threat To The Rule Of Law? , *Journal of International Dispute Settlement*, 13(3), 413-442.
- AlQahtani, A. H. (2022). The Dubai Experience: Evaluating The Effectiveness and Efficiency of International Commercial Arbitration Laws in the Arab Region (*Doctoral Dissertation, Macquarie University*).
- AlQahtani, A. H. (2022). The Dubai Experience: Evaluating The Effectiveness and Efficiency of International Commercial Arbitration Laws in The Arab Region (*Doctoral Dissertation, Macquarie University*).

- Antonopoulou, G. (2023). The 'Arbitralization' of Courts: The Role of International Commercial Arbitration in the Establishment and The Procedural Design of International Commercial Courts. *Journal of International Dispute Settlement*, idad007.
- Blackaby KC, N., Partasides KC, C., Redfern, A. (2023). *Redfern and Hunter on International Arbitration: Student Version*. United Kingdom: OUP Oxford.
- Dimitropoulos, G. (2021). International Commercial Courts in The 'Modern Law of Nature': Adjudicatory Unilateralism in Special Economic Zones. *Journal of International Economic Law*, 24(2), 361-379.
- Draguiev, D. (2023). *Interim Measures in Cross-Border Civil and Commercial Disputes: Interim Relief Proceedings in International Litigation and Arbitration*. Germany: Springer International Publishing.
- International Commercial Courts: The Future of Transnational Adjudication. (2022). India: Cambridge University Press.
- International Commercial Courts: The Future of Transnational Adjudication. (2022). India: Cambridge University Press.
- Ismail, F. (2022). *Islamic Finance in the Financial Markets of Europe, Asia and America*. (n.p.): Taylor & Francis.
- Jahanian M, Shahbazinia M. (2019). Application of the Competence-Competence Principle in Arbitrability of Claims, Comparative Analysis of Iranian and American Law. *Comparative Law Review*. 23 (2) :33-56. [In Persian]
- Javeed, A. (2021). Arbitration Law in the UAE: An Overview on Jurisdiction. Available at SSRN 3991916. 1-9.
- Kaliuzhna, O. (2022). Comparative Analysis of How Emerging Arbitration Hubs Like South Korea and The Uae Compete for Dominance in the International Arena. *Ga. J. Int'l & Comp. L.*, 51, 897.
- Kamøy, K. (2020). *Diversity of Law in the United Arab Emirates: Privacy, Security, and The Legal System*. United Kingdom: Taylor & Francis.
- Mafi, H. (2017). A Commentary on Iran's International Commercial Arbitration Law. Tehran: University of Judicial Sciences and Administrative Services. [In Persian]
- Mafi, H., Hussein Moghadam, S.H. (2017). Conception and Scope of Arbitrators' Liability. *Legal Research Quarterly*. 17 (66): 81-111. [In Persian]
- Mafi, H., & Falah, M. (2014). Conflict Of Interest in International Arbitration with an Emphasis on the International Bar Association Guidelines. *International Organizations Quarterly*. 1(2), 161-180. [In Persian]

- Najjar, N. (2017). *Arbitration and International Trade in the Arab Countries*. Netherlands: BRILL.
- Rastbod, M., Rostami, E. (2018). Study the Separability of Arbitration Clause in Iranian and American Law. *Comparative Law Review*. 9 (2): 619-638. [In Persian]
- Razavi Khadem, G., Rastgou Khiavi, R. (2021). Confidentiality status in arbitration regarding investment disputes. *Judicial Law Review*. 25 (92): 107-127. [In Persian]
- Ristovska, M. (2021, May). The Principle of Confidentiality in International Arbitration. in IBANESS Conference Series-Plovdiv/Bulgaria (Vol. 15, No. 2, pp. 415-421).
- Synková, S. (2013). *Courts' Inquiry into Arbitral Jurisdiction at the Pre-Award Stage: A Comparative Analysis of The English, German and Swiss Legal Order*. Germany: Springer International Publishing.
- Taghipour, B. (2013). Confidentiality of Arbitration International Trade. *Journal of Private Law*. 10 (2): 313-347. [In Persian]
- Taghipour, B. (2014). «Liability of Arbitrators in the Law of Iran and some Countries». *Comparative Law Review*. 5 (1): 57-85. [In Persian]
- Tesfay, S. Y. (2021). *International Commercial Arbitration: Legal and Institutional Infrastructure in Ethiopia*. Germany: Springer International Publishing.
- The International Compendium of Construction Contracts: A Country By Chapter Review*. (2021). Germany: De Gruyter. Germany: De Gruyter.
- Zare, M., Salimi, M. (2018). Legal Nature and Separability of Arbitration Clause from the Main Contract from the Stand Point of Judicial Precedent. *Private Law Studies Quarterly*. 48 (3): 453-472. [In Persian]

